

Tisočletne umetnine prirode z večno željo po življenju

Kljub počasni rasti so oljke najstarejša drevesa na svetu – Simbol miru in sprave – Rojstvo prve oljke na Akropoli – Domačini v Baru so prepričani, da je njihova oljka stara 2.400 let

Oljka, grčasto in zimzeleno drevo Sredozemlja, je med prvimi rastlinami, ki jih je človek vzgojil kot svoje lastne kulture. Prebivalci sredozemskega območja so že davno pred prihodom Grkov in Rimljanov uživali njene plodove in rezbarili njen les pri izdelavi okrasnih in uporabnih predmetov. V tem času je oljka dobila tudi simbolni pomen, ki ga ima še dandanes: oljna vejica pomeni mir in spravo. Žilava, iz kamnite makije rastoča drevesa, ki jih srečamo na vsakem koraku tudi ob naši obali, so med tistimi rastlinami, ki dosežejo najvišjo starost: več sto ali celo tisoč let. Primitivni človek je videl v njih posebna bitja, ki jih je častil v svojih poganskih obredih.

Rod oljk obsega okrog 30 vrst, med katerimi le navadna oljka rodi užitarne plodove. Ostale vrste rastejo v Južni Afriki, Indiji, Afganistanu, na Novi Zelandiji in drugod. Morda je domovina oljk Palestina, tega danes nihče ne ve več zanesljivo. Vsekakor je to drevo omenjeno že v prvi Mojzovski knjigi, najstarejšem dokumentu stare hebrejske književnosti: ko je minilo 47 dni vesoljnega potopa, je Noe izpustil goloba s svoje ladje, golob se je zvečer vrnil in prinesel v kljunu oljno vejico, po čemer je Noe

spoznal, da je »zemlja vodovja prosta.« Oljna vejica je bila znamenje sprave med jeznim bogom in človekom, simbol miru.

Mit o izvoru oljke

Preko Male Azije se je oljka verjetno razširila v Grčijo, čeprav grška mitologija o tem trdi drugače. Znan je mit o imenovanju mesta Atene in rojstvu prve oljke. Sprva naj bi bila vsa zemlja prekrita z vodo; iz pramorja se je dvignila Atika, polotok, ki mu je bilo namenjeno, da bo v

svojem naročju nosil najslavnejše grško mesto. Med bogom morja Pozejdomom in boginjo modrosti Ateno pa je prišlo do prepira, kdo izmed njiju bo imel pravico dati temu mestu ime. Na viharnem Olimpu sta se zmenila takole: mesto bo pripadalo tistemu, ki mu bo poklonil vrednejši dar. Pozejdom mu je podaril izvrstno pristanišče za ladje, Atena pa se je povzpela na Akropolo, zasadila svojo sulico v tla in iz zemlje je pognala prva oljka. To darilo je Ateni prineslo zmago.

Kakor poročajo grški zgodovinarji, je v klasičnem obdobju (5 stol. pr. n. št.) na Akropoli, zahodno od templja Erehteiona, še vedno stalo to drevo, ki so ga Atenci imeli za svetega. Starogrški misleci so v senci oljčnih gajev razpravljali o filozofskih in znanstvenih problemih. Tudi Homer mnogokrat omenja oljke. Odisej si je v deblu starodavne oljke izdelal zakonsko posteljo, ne da bi deblo iztrgal iz korenin. Svojo hišo je zgradil okrog te oljke, svetega drevesa boginje Atene. Grški kolonisti so prenesli oljke v južno Italijo in dalje na celotno sredozemsko območje.

V starem veku so bržkone največje in najstarejše oljke rasle v Palestini. Izjemno vlogo igrajo v krščanski mitologiji. Kristus je pridigal ljudstvu na Oljski gori; svoj zadnji večer je preživel v vrtu Getsemane, v oljčnem gaju blizu Jeruzalema. V današnjem času največje in najstarejše oljke baje rastejo na španskem otoku Mallorca. Pisateljica George Sandova, ki je rada zahajala tja s svojim prijateljem Chopinom, v knjigi »Zima na Mallorci« piše, da tamkajšnji prebivalci trdijo, da so stare oljke na njihovem otoku posadili Mavri. Če je to res, so ta drevesa stara že čez tisoč let.

Najstarejša oljka, ki raste pri nas, je v Baru v Črni gori. Čeprav nihče ne more zanesljivo reči, koliko je stara, nekateri pravijo, da ima 2400 let. Morda je ta ocena nekoliko pretirana, toda iz njenega mogočnega, že skoraj kamnu podobnega debla vsako leto požene na stotine novih brstičev – kakor da bo živila večno.

Demoni, prebivalci dreves

Grčave in vsako leto znova brsteče oljke, imajo nekaj demoničnega, kot da je v njih otrpnila neka sila, brezmejni napor, skrivnostno življenje, ki je mno-

go bliže našemu, kakor ga običajno pripisujemo rastlinam.

Primitivni človek je poznal mnogo kultov, s katerimi je častil drevesa. Ko je opazoval njihovo rast, smrt in vsakoletno ponovno rojstvo zelenih vej, je na svoj način zaslutil most, ki ga sodobna znanost skuša vzpostaviti med rastlinskimi, živalskimi in človeškimi svetom. Celo mnogo pozneje, v obdobju klasične Grčije, so trezni grški misleci (Aristotel, Plutarh) smatrali, da imajo drevesa zaznave in čustva. Primitivni človek pa je v mnogih animističnih religijah veroval, da v drevesih prebivajo demoni, duhovi umrlih ali »džini«, kakor so Arabci imenovali nadnaravna bitja; drevesni demon je zaječal takrat, ko je skoz veje zapihal veter in so začele pokati grče v starem lesu.

Sorodstvo med človekom in drevsom, ki so ga stara ljudstva razumela tako neposredno, kot njuno mistično zvezo, v našem času ostaja le še na simbolični ravni: rečemo »močan kot hrast« ali »vitka kot breza«. Lahko bi rekli tudi »stara kot oljka.« Mitološka bitja so zapustila rastline, živali in prirodo nasploh ter se preselila na področje naše fantazije. Ostankov pozabljenih verovanj se niti ne zavedamo. Ob novem letu krasimo novoletno jelko – drevo, ki je simbol novega rojstva prirode, ki se začne ob zimskem sončnem obratu. Stare oljke pa vztrajajo tisočletja v svoji častitljivi otrplosti: kdo ve, če ni katero izmed dreves, ki še vedno raste na naši obali, doživelo aministične kulte naših davnih prednikov?

MARKO URŠČIČ-MAK

OLJVIN GAJ V BARU – Podoba oljke, ki bi naj bila stara že 2400 let. (Foto: Dokumentacija Dela)